

01033, м. Київ, вул. Жилянська, 14
inbox@ccu.gov.ua

Офіційний вебсайт Конституційного Суду України
<https://ccu.gov.ua>

Сторінка Суду у соціальній мережі «Фейсбук»
<https://www.facebook.com/ConstitutionalCourtOfUkraine/>

Сторінка Суду у соціальній мережі «Твіттер»
<https://twitter.com/CCofUkraine>

Ютуб-канал Суду
<https://www.youtube.com/channel/UC5qxn9-9rPGq7tSK-eeqQ8Q>

Матеріал підготовлено Управлінням комунікацій Конституційного Суду
України та міжнародного співробітництва Секретаріату Суду.
2021 рік

ОБСЕ Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

Надруковано в рамках проекту «Підтримка у вдосконаленні
доступу до конституційної юстиції», що реалізується
Координатором проектів ОБСЕ в Україні в 2021 році

25

знакових рішень
Конституційного
Суду України

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України та статей
243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України (у справі щодо
несумісності депутатського мандата)

м. Київ
13 травня 1997 року
№ 1-зп/1997

Справа №

Конституційний Суд України у складі суддів
Конституційного Суду України:
Тимченка Івана Артемовича - головуючого,
Вознюка Володимира Денисовича,
Козюбри Миколи Івановича,
Костицького Михайла Васильовича,
Малинникової Людмили Федорівни,
Мартиненка Петра Федоровича,
Мироненка Олександра Миколайовича,
Німченка Василя Івановича,
Розенка Віталія Івановича,
Савенка Миколи Дмитровича,
Селівона Миколи Федосовича,
Скоморохи Віктора Єгоровича,
Тихого Володимира Павловича,
Чубар Людмили Пантеліївни,

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання - народних
депутатів України - Бутейка Антона Денисовича та представників від Верховного
Суду України Шинкаря Олександра Івановича та Яроша Володимира Миколайовича

керуючись статтею 150 Конституції України, пунктом 4 статті 13, статтями
65 Закону України "Про Конституційний Суд України", розглянув на пленарних
засіданні справу про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України
та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України.

Перше Рішення Конституційний Суд України ухвалив 13 травня 1997 року щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності. Відтоді за 25 років діяльності Конституційний Суд України ухвалив 375 рішень та надав 42 висновки з різних питань, що регулюють суспільне життя.

Здійснення в Україні реформаторських процесів, спрямованих на прогресивні зміни в державі, інтеграцію до Європейського Союзу, а також наближення до євроатлантичних структур зумовили активну участь Конституційного Суду України у процесах державотворення та міждержавної інтеграції, що, поза сумнівом, сприяє розвитку демократії та становленню демократичної правової держави. Рішення Конституційного Суду України спрямовані на захист Основного Закону України та закріплених у ньому конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також на наближення законодавства України до норм і стандартів Європейського Союзу.

Кожне рішення Конституційного Суду України має важливе значення як для держави в цілому, так і для кожного з нас. Ряд рішень Конституційного Суду України відкрили українському парламенту шлях до ухвалення відповідних законодавчих змін, спрямованих на захист прав і свобод людини і громадянина, зміцнення й розвиток української державності.

У цій брошурі ми нагадаємо про деякі з них, акцентуючи на конституційних цінностях, принципах, правах і свободах людини і громадянина, які були захищені Конституційним Судом України.

1

Рішення Конституційного Суду України від 25 листопада 1997 року № 6-зп

у справі за конституційним зверненням громадянки Дзюби Галини Павлівни щодо офіційного тлумачення частини другої статті 55 Конституції України та статті 248-2 Цивільного процесуального кодексу України (справа громадянки Дзюби Г. П. щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи)

Право кожного на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності будь-якого органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадових і службових осіб

У цьому Рішенні Конституційний Суд України зазначив, що:

„ ...кожен, тобто громадянин України, іноземець, особа без громадянства має гарантоване державою право оскаржити в суді загальної юрисдикції рішення, дії чи бездіяльність будь-якого органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх рішення, дія чи бездіяльність порушують або ущемлюють права і свободи... чи перешкоджають їх здійсненню, а тому потребують правового захисту в суді“.

Конституційний Суд України вказав, що скарги щодо неправомірних дій посадової особи підлягають безпосередньому розгляду в судах. Подання скарги до органу, посадової особи вищого рівня не перешкоджає оскарженню цих рішень, дій чи бездіяльності до суду.

У наступному Рішенні від **25 грудня 1997 року № 9-зп** Конституційний Суд України закріпив одну з найважливіших гарантій здійснення як конституційних, так і інших прав і свобод людини і громадянина – право на судовий захист:

„...кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Суд не може відмовити у правосудді...“

2

Рішення Конституційного Суду України від 25 листопада 1998 року № 15-рп/98

у справі за конституційним поданням 66 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) постанови Кабінету Міністрів України „Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти“ (справа про платні медичні послуги)

Право на безоплатну медичну допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я; нетотожність понять „медична допомога“ та „медичні послуги“, які можуть бути платними; недопустимість надання лікувально- та санітарно-профілактичним закладам права приймати від хворих плату за надані їм інші медичні послуги як внесення добровільної компенсації

”

Конституційний Суд України у цьому Рішенні визнав неконституційними положення постанови Кабінету Міністрів України „Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти“ від 17 вересня 1996 року № 1138, якими до платних послуг, які можуть надаватися в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти, було віднесено значну частину медичних послуг, які підпадали під поняття „медична допомога“, ненадання якої може завдати істотної шкоди здоров'ю хворих; дозволялося лікувально- та санітарно-профілактичним закладам приймати від хворих плату за надані їм інші медичні послуги як внесення добровільної компенсації.

Конституційний Суд України захистив конституційне право громадян на одержання безоплатної медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров'я.

3

Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99

у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови)

Визначення поняття „державна (офіційна) мова“; публічні сфери, в яких застосовується державна мова; обов’язок застосовувати державну - українську мову як мову офіційного спілкування посадових і службових осіб при виконанні ними службових обов’язків, в роботі і в діловодстві тощо органів державної влади, представницького та інших органів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, а також у навчальному процесі в державних і комунальних навчальних закладах України

Конституційний Суд України у цьому Рішенні зазначив, зокрема, що:

”

„українська мова як державна є обов’язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом“;

„...мовою навчання в дошкільних, загальних середніх, професійно-технічних та вищих державних і комунальних навчальних закладах України є українська мова“;

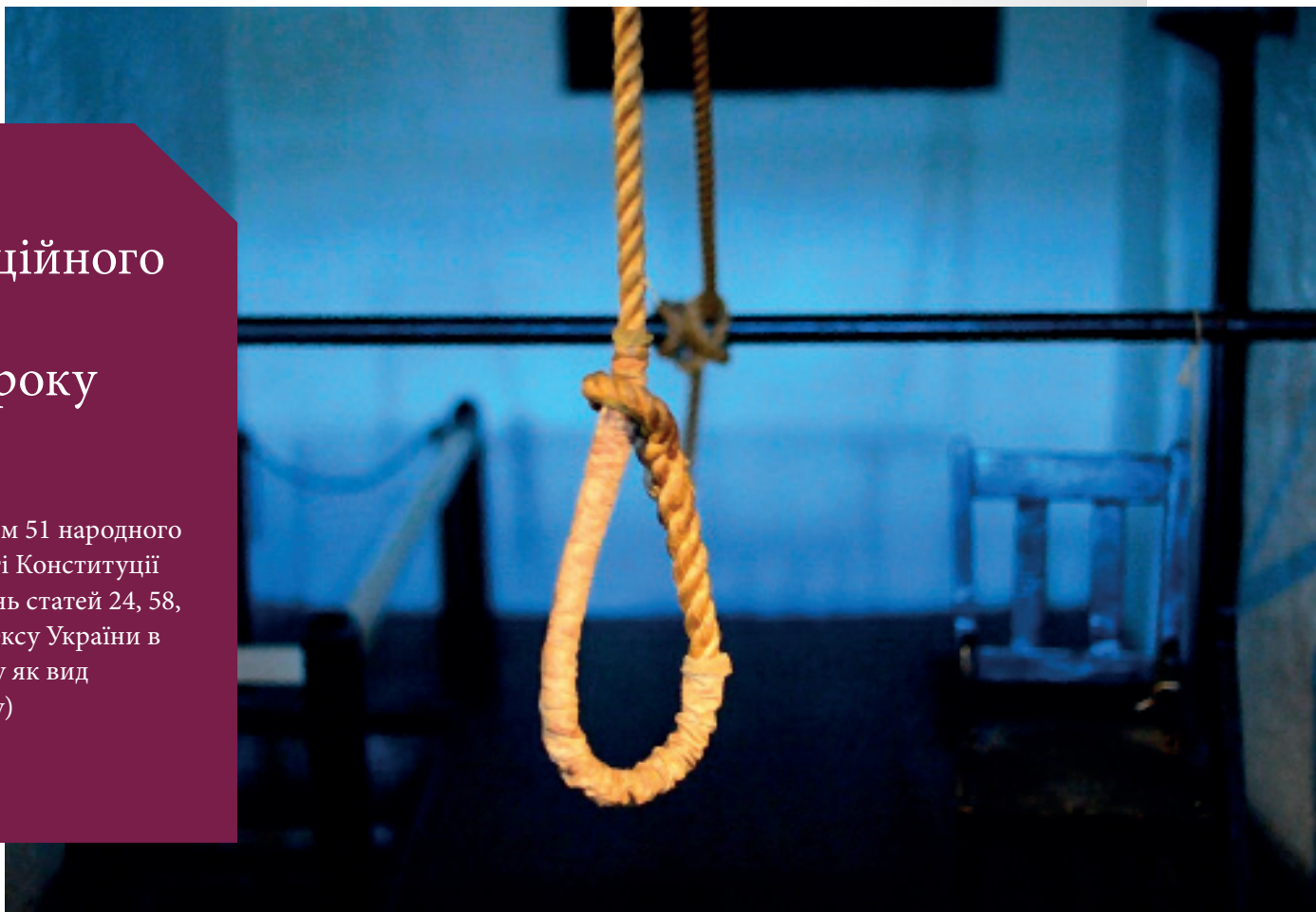
„У державних і комунальних навчальних закладах поряд з державною мовою відповідно до положень Конституції України, зокрема частини п’ятої статті 53, та законів України, в навчальному процесі можуть застосовуватися та вивчатися мови національних меншин“.

4

Рішення Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99

у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190–1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару)

Право людини на життя; необхідність тлумачити окремі положення Конституції України в контексті всіх інших її положень як єдиного цілісного документа; обов'язок держави гарантувати конституційні права і свободи, насамперед право людини на життя, утримуватись від прийняття будь-яких актів, які призводили б до скасування конституційних прав і свобод, а отже – і права людини на життя; встановлення винятків стосовно прав і свобод людини і громадянина самою Конституцією України, а не законами чи іншими нормативними актами; неконституційність законодавчих положень, які передбачають смертну кару як вид покарання

Конституційний Суд України у цьому Рішенні вказав, що:

”

„позбавлення людини життя державою внаслідок застосування смертної кари як виду покарання, навіть у межах положень, визначених законом, є скасуванням невід'ємного права людини на життя, що не відповідає Конституції України“; „невід'ємне право кожної людини на життя нерозривно поєднано з її правом на людську гідність. Як основні права людини вони зумовлюють можливість реалізації всіх інших прав і свобод людини і громадянина і не можуть бути ні обмежені, ні скасовані“.

Ухваливши зазначене Рішення, Конституційний Суд України підтвердив європейський курс України, адже українська держава, вступаючи до Ради Європи, взяла на себе зобов'язання скасувати смертну кару. Кримінальний кодекс України 2001 року вже не містив цього виду покарання.

Вироки осіб, засуджених до смертної кари, було замінено на довічне позбавлення волі.

5

Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001

у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання)

Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, закріплене в статті 39 Конституції України; повідомчий, а не дозвільний характер сповіщення про мирні зібрання; вимога визначення законом строків завчасного сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування з урахуванням особливостей мирних зібрань, їх форм, масовості, місця і часу проведення тощо

Конституційний Суд України у цьому Рішенні зазначив, що право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, закріплене в статті 39 Конституції України,

”

„є їх невідчужуваним і непорушним правом, гарантованим Основним Законом України“; „організатори проведення таких заходів повинні сповістити органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування про їх проведення заздалегідь, тобто у прийнятні строки, що передують даті їх проведення“; „визначення конкретних строків завчасного сповіщення з урахуванням особливостей форм мирних зібрань, їх масовості, місця, часу проведення тощо є предметом законодавчого регулювання“; „ці строки не повинні обмежувати передбачене статтею 39 Конституції України право громадян, а мають служити його гарантією і водночас надавати можливість відповідним органам виконавчої влади чи органам місцевого самоврядування вжити заходів щодо безперешкодного проведення громадянами зборів, мітингів, походів і демонстрацій, забезпечення громадського порядку, прав і свобод інших людей“.

Конституційний Суд України захистив право громадян на мирні зібрання, підтвердивши повідомчий, а не дозвільний характер сповіщення про мирні зібрання. Все, що необхідно для їх організації, – це завчасно повідомити органи публічної влади про їх проведення.

6

Рішення Конституційного Суду України від 14 листопада 2001 року № 15-рп/2001

у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту 1 пункту 4 Положення про паспортну службу органів внутрішніх справ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України (справа щодо прописки)

Право кожного, хто на законних підставах перебуває на території України, вільно пересуватися, вибирати місце проживання, залишати територію України; можливість обмеження права вільного пересування і вибору місця проживання виключно законом; неконституційність запровадження підзаконними актами як загального правила дозвільного порядку вибору особою місця проживання

Конституційний Суд України визнав неконституційним положення підпункту 1 пункту 4 Положення про паспортну службу органів внутрішніх справ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 1994 року № 700, щодо прописки (виписки), згідно з яким паспортна служба органів внутрішніх справ застосовувала як загальне правило дозвільний порядок вибору особою місця проживання.

Суд зазначив, що:

”

„Відповідно до статті 33 Конституції України кожний, хто на законних підставах перебуває на території України, має право вільно пересуватися, вибирати місце проживання, залишати територію України“. „Вільне пересування і вибір місця проживання є суттєвою гарантією свободи особистості, умовою її професійного і духовного розвитку. Це право, як і інші права і свободи людини, є невідчужуваним та непорушним (стаття 21 Конституції України). Водночас назване право не є абсолютним. Свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України можуть бути обмежені, але тільки законом (стаття 33 Конституції України)“.

У Рішенні зобов'язано Кабінет Міністрів України забезпечити приведення у відповідність з Конституцією України і цим Рішенням відомчі нормативні акти з питань прописки (виписки), а Верховній Раді України вказано про доцільність прискорити прийняття відповідного закону. Як наслідок, Верховною Радою України прийнятий Закон України від 11 грудня 2003 року № 1382-IV „Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні“, який діє і донині.

7

Рішення Конституційного Суду України від 29 травня 2002 року № 10-рп/2002

у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України „у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно“ (справа про безоплатну медичну допомогу)

Право на безоплатну медичну допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я; зміст поняття „медична допомога“, необхідність нормативного врегулювання цілісної правової дефініції цього поняття у законі; право кожного на добровільне (а не обов'язкове) медичне страхування

Згідно з цим Рішенням:

”

«положення частини третьої статті 49 Конституції України „у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно“ треба розуміти так, що у державних та комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається всім громадянам незалежно від її обсягу та без попереднього, поточного або наступного їх розрахунку за надання такої допомоги.

Поняття медичної допомоги, умови запровадження медичного страхування, у тому числі державного, формування і використання добровільних медичних фондів, а також порядок надання медичних послуг, які виходять за межі медичної допомоги, на платній основі у державних і комунальних закладах охорони здоров'я та перелік таких послуг мають бути визначені законом».

«Конституційний Суд України вважає неприйнятними з позицій припису частини третьої статті 49 Конституції України, що тлумачиться, пропозиції окремих державних органів щодо необхідності встановлення якихось меж безоплатної медичної допомоги у вигляді її гарантованого рівня, надання такої допомоги лише неспроможним верствам населення чи „у рамках, визначених законом“ тощо. Це суперечить положенням статті 3, частини третьої статті 22 та низки інших статей Конституції України. Безоплатна медична допомога, передбачена Конституцією України, повинна надаватись всім громадянам у повному обсязі, тобто задовольняти потреби людини у збереженні або відновленні здоров'я.

Дія положення „у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно“ поширюється на всі такі заклади, які перебувають у державній (незалежно від відомчого підпорядкування) або комунальній власності і фінансуються з бюджетів будь-якого рівня».

8

Рішення Конституційного Суду України від 21 листопада 2002 року № 18-рп/2002

у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень постанов Кабінету Міністрів України „Про встановлення плати за користування підручниками в загальноосвітніх школах“, „Про внесення доповнення до Постанови Кабінету Міністрів України від 31 серпня 1996 р. № 1031“ та пункту 5 Постанови Кабінету Міністрів України „Про визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 22 липня 1998 р. № 1128“ (справа про безоплатне користування шкільними підручниками)

Право кожного на освіту; доступність освіти; обов'язок держави створити умови для здобуття повної загальної середньої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; забезпечення державою безоплатного надання учням у користування шкільних підручників

Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення відповідних постанов Кабінету Міністрів України в частині встановлення плати за користування шкільними підручниками в загальноосвітніх державних і комунальних навчальних закладах.

Конституційний Суд України проаналізував положення частин другої, третьої статті 53 Конституції України щодо обов'язковості і доступності освіти та дійшов висновків, що:

”

„обов'язок створити умови для здобуття повної загальної середньої освіти в державних і комунальних навчальних закладах Конституція України покладає на державу. З доступністю обов'язкової повної загальної середньої освіти в державних і комунальних навчальних закладах пов'язана безоплатність“; „Ефективність здобуття такої освіти залежить від забезпечення доступу учнів до шкільних підручників, оскільки їх наявність чи відсутність є важливим критерієм якості освіти“; „Гарантією здобуття обов'язкової повної загальної середньої освіти, її доступності і безоплатності в державних і комунальних навчальних закладах є забезпечення державою безоплатного надання учням у користування шкільних підручників“.

9

Рішення Конституційного Суду України від 4 березня 2004 року № 5-рп/2004

у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини третьої статті 53 Конституції України „держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах“ (справа про доступність і безоплатність освіти)

Право на освіту; доступність і безоплатність освіти

У цьому Рішенні Конституційний Суд вказав, що:

”

„доступність освіти як конституційна гарантія реалізації права на освіту на принципах рівності, визначених статтею 24 Конституції України, означає, що нікому не може бути відмовлено у праві на освіту, і держава має створити можливості для реалізації цього права“.

„Безоплатність освіти як конституційна гарантія реалізації права на освіту означає можливість здобуття освіти в державних і комунальних навчальних закладах без внесення плати у будь-якій формі за освітні послуги визначених законодавством рівня, змісту, обсягу і в межах тих видів освіти, безоплатність яких передбачена частиною третьою статті 53 Конституції України“.

„При цьому доступність дошкільної і загальної середньої освіти є гарантією права кожного на здобуття такої освіти, якому кореспондує обов’язок держави забезпечити реалізацію цього права“; „забезпечення доступності та безоплатності дошкільної освіти покладено на державу лише щодо навчальних закладів державної і комунальної форм власності (частина третя статті 53 Конституції України)“; „обов’язок створити умови для здобуття повної загальної середньої освіти в державних і комунальних навчальних закладах Конституцією України покладено на державу“. „Виходячи з положень частин другої, третьої статті 53 Конституції України, за якими повна загальна середня освіта є обов’язковою і безоплатною, витрати на забезпечення навчально-виховного процесу в державних і комунальних загальноосвітніх навчальних закладах здійснюються на нормативній основі за рахунок коштів відповідних бюджетів у повному обсязі“.

„Доступність вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах полягає у створенні державою відповідних умов для їх функціонування і розвитку, за яких особа змогла б реалізувати своє право на здобуття вищої освіти на основі конкурсного відбору, з урахуванням своїх здібностей та інтересів у вільному виборі типу вищого навчального закладу, напрямку підготовки і спеціальності, профілю навчання“.

„Безоплатність вищої освіти означає, що громадянин має право здобути її відповідно до стандартів вищої освіти без внесення плати в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі (частина четверта статті 53 Конституції України) в межах обсягу підготовки фахівців для загальносуспільних потреб (державного замовлення)“.

10

Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004

у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання)

Індивідуалізація покарання для осіб, які вчинили злочин невеликої тяжкості; можливість призначення особам, які вчинили злочини невеликої тяжкості, більш м'якого покарання, ніж передбачено законом; рівність громадян перед законом; верховенство права; справедливість; справедливе застосування норм права; право на судовий захист; правосуддя

Конституційний Суд України визнав неконституційним положення частини першої статті 69 Кримінального кодексу України в частині, яка унеможлиблює призначення особам, які вчинили злочини невеликої тяжкості, більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.

Ухвалюючи це Рішення, Суд вказав, що:

”

„...індивідуалізації покарання для осіб, які вчинили злочини невеликої тяжкості, статтю 69 Кодексу не передбачено, хоча в ній ідеться про особливі підстави, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину для осіб, які вчинили особливо тяжкі, тяжкі і середньої тяжкості злочини. Тим самим норми зазначеної статті суперечать основоположному принципу правової держави – справедливості, оскільки особи, які вчинили злочини невеликої тяжкості, поставлені в гірші умови, ніж ті, які вчинили більш тяжкі злочини“. „Відповідно до положень Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Принцип рівності всіх громадян перед законом – конституційна гарантія правового статусу особи, що поширюється, зокрема, на призначення кримінального покарання. Притягнення особи, яка вчинила злочин, до кримінальної відповідальності не лише означає рівність усіх осіб перед законом, а й передбачає встановлення в законі єдиних засад застосування такої відповідальності“.

Конституційний Суд України зобов'язав Верховну Раду України привести законодавство у відповідність з Рішенням Конституційного Суду України.

11

Рішення Конституційного Суду України від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005

у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 103 Конституції України в контексті положень її статей 5, 156 та за конституційним зверненням громадян Галайчука Вадима Сергійовича, Подгорної Вікторії Валентинівни, Кислої Тетяни Володимирівни про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої, четвертої статті 5 Конституції України (справа про здійснення влади народом)

Офіційне тлумачення положень Конституції України „носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ“, „право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами“, „ніхто не може узурпувати державну владу“

Конституційний Суд України вирішив, що:

”

«Положення частини другої статті 5 Конституції України „носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ“ треба розуміти так, що в Україні вся влада належить народові. Влада народу є первинною, єдиною і невідчужуваною та здійснюється народом шляхом вільного волевиявлення через вибори, референдум, інші форми безпосередньої демократії у порядку, визначеному Конституцією та законами України, через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, сформовані відповідно до Конституції та законів України.

Результати народного волевиявлення у визначених Конституцією та законами України формах безпосередньої демократії є обов’язковими».

«Положення частини третьої статті 5 Конституції України „право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами“ треба розуміти так, що тільки народ має право безпосередньо шляхом всеукраїнського референдуму визначати конституційний лад в Україні, який закріплюється Конституцією України, а також змінювати конституційний лад внесенням змін до Основного Закону України в порядку, встановленому його розділом XIII.

Належне виключно народові право визначати і змінювати конституційний лад в Україні не може бути привласнене у будь-який спосіб державою, її органами або посадовими особами».

«Положення частини четвертої статті 5 Конституції України „ніхто не може узурпувати державну владу“ треба розуміти як заборону захоплення державної влади шляхом насилля або в інший неконституційний чи незаконний спосіб органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, громадянами чи їх об’єднаннями».

12

Рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2007 року № 13-рп/2007

у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини другої статті 14 Закону України „Про кінематографію“ (справа про розповсюдження іноземних фільмів)

Визначення сфер застосування державної мови; обов'язковість дублювання або озвучення чи субтитрування державною мовою іноземних фільмів перед їх розповсюдженням та демонструванням в Україні

Конституційний Суд України вирішив, що:

”

«положення частини другої статті 14 Закону України „Про кінематографію“ „іноземні фільми перед розповсюдженням в Україні в обов'язковому порядку повинні бути дубльовані або озвучені чи субтитровані державною мовою...“ необхідно розуміти так, що іноземні фільми не підлягають розповсюдженню та демонструванню в Україні, якщо вони не дубльовані або не озвучені чи не субтитровані державною мовою, а центральний орган виконавчої влади у галузі кінематографії не має права надавати суб'єктам кінематографії право на розповсюдження і демонстрування таких фільмів та видавати відповідне державне посвідчення».

„Проведений Конституційним Судом України аналіз статті 10 Конституції України, законів України, в тому числі міжнародних правових актів, ратифікованих Україною, які регулюють питання застосування державної мови та мов національних меншин, дає підстави зробити висновок, що обов'язок дотримуватися положень частини другої статті 14 Закону щодо обов'язкового дублювання або озвучення чи субтитрування державною мовою іноземних фільмів перед їх розповсюдженням в Україні не порушує прав національних меншин на використання своєї мови в галузі кінематографії“.

13

Рішення Конституційного Суду України від 15 жовтня 2008 року № 23-рп/2008

у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України (справа про проголошення Президентом України всеукраїнського референдуму за народною ініціативою)

Обов'язок Президента України проголосити всеукраїнський референдум за народною ініціативою; пряма дія норм Конституції України

Конституційний Суд України вирішив, що:

”

„Український народ відповідно до частин другої, третьої, четвертої статті 5 Конституції України є єдиним джерелом влади, яку він здійснює безпосередньо і не може бути ніким обмежений або позбавлений права висловлювати свою волю на всеукраїнському референдумі“; „положення пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України, згідно з яким Президент України проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою, слід розуміти так, що Президент України зобов'язаний проголосити такий референдум, якщо його ініційовано з дотриманням встановлених Конституцією та законами України вимог щодо організації і порядку проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою“.

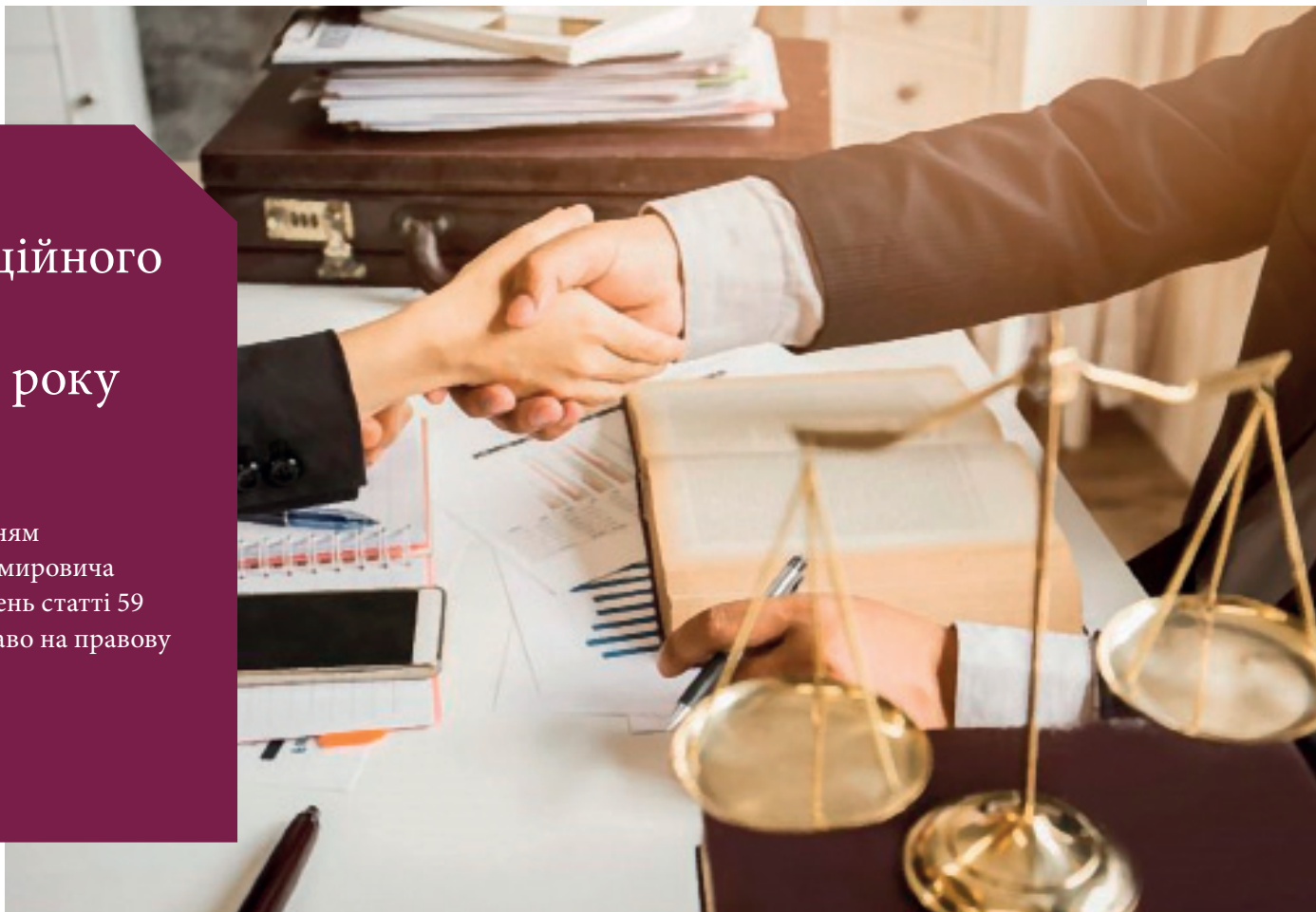
Крім того, у Рішенні зазначено, що „норми Конституції України є нормами прямої дії (частина третя статті 8) і відсутність детального унормування процедури проведення референдумів не звільняє Президента України від обов'язку його проголошення“.

14

Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009

у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу)

Право на правову (професійну правничу) допомогу

Згідно з Рішенням „право на правову допомогу є одним із конституційних, невід’ємних прав людини і має загальний характер“; «положення частини першої статті 59 Конституції України „**кожен має право на правову допомогу**“ треба розуміти як гарантовану державою можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місцевого самоврядування, об’єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі і формах, як вона того потребує».

«Положення частини другої статті 59 Конституції України „**для... надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура**“ в аспекті конституційного звернення треба розуміти так, що особа під час допиту її як свідка в органах дізнання, досудового слідства чи дачі пояснень у правовідносинах з цими та іншими державними органами має право на правову (юридичну) допомогу від обраної за власним бажанням особи в статусі адвоката, що не виключає можливості отримання такої допомоги від іншої особи, якщо законами України щодо цього не встановлено обмежень.

Нині в Україні вибір форми та суб’єкта надання правової (професійної правничої) допомоги залежить від волі самої особи, яка бажає її отримати.

Доктрину Конституційного Суду України щодо правової (професійної правничої) допомоги було закладено ще в Рішенні КСУ від **16 листопада 2000 року № 13-рп/2000** у справі про право вільного вибору захисника.

Цим Рішенням Суду в Україні було скасовано так звану адвокатську монополію, оскільки положення частини першої статті 44 Кримінально-процесуального кодексу України та частини першої статті 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення визнані неконституційними. Конституційний Суд України вказав, що цими положеннями:

„**обмежується право на вільний вибір підозрюваним, обвинуваченим і підсудним як захисника своїх прав, крім адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи**“.

Зазначене також стосувалося вибору захисника своїх прав особою, яка притягується до адміністративної відповідальності.

15

Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010

у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України „Про міліцію“

Неконституційність затримання особи за підозрою у занятті бродяжництвом, яке не визнавалось законом як правопорушення, обмеження права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання

У цьому Рішенні Конституційний Суд України визнав неконституційними положення частини першої статті 11 Закону України „Про міліцію“ від 20 грудня 1990 року № 565-XII з наступними змінами, за якими міліції надавалися права затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, яких запідозрено у зайнятті бродяжництвом, – на строк до 30 діб за вмотивованим рішенням суду; проводити фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку, дактилоскопію осіб, які затримані за підозрою у занятті бродяжництвом.

Конституційний Суд України наголосив, що:

”

„затримання у будь-якому випадку не може бути визнане обґрунтованим, якщо діяння, які інкримінуються затриманому, на час їх вчинення не могли розцінюватися або не визнавалися законом як правопорушення“.

16

Рішення Конституційного Суду України від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014

у справі за конституційними поданнями виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим „Про проведення загальнокримського референдуму“ (справа про проведення місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим)

Територіальна цілісність України; неконституційність звуження меж існуючого кордону України, виведення будь-якого суб'єкта адміністративно-територіального устрою України з її складу, зміни конституційно закріпленого статусу адміністративно-територіальної одиниці, зокрема Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, як невід'ємної складової частини України шляхом проведення місцевого референдуму

Цим Рішенням Конституційний Суд України визнав неконституційною Постанову Верховної Ради Автономної Республіки Крим „Про проведення загальнокримського референдуму“ від 6 березня 2014 року № 1702-6/14, якою було передбачено входження Автономної Республіки Крим до складу Російської Федерації як її суб'єкта, звернення до Президента Російської Федерації та до Державної Думи Федеральних Зборів Російської Федерації про початок процедури входження до складу Російської Федерації як суб'єкта Російської Федерації, винесення на референдум зазначених питань.

Суд наголосив, що:

„принципи цілісності і недоторканності території України в межах існуючого кордону, поширення суверенітету України на всю її територію встановлені Конституцією України. Звуження меж існуючого кордону України, виведення будь-якого суб'єкта адміністративно-територіального устрою України з її складу, зміна конституційно закріпленого статусу адміністративно-територіальної одиниці, зокрема Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, як невід'ємної складової частини України шляхом проведення місцевого референдуму суперечать зазначеним конституційним принципам“; „Верховна Рада Автономної Республіки Крим, ухваливши Постанову, порушила конституційний принцип територіальної цілісності України та вийшла за межі своїх повноважень“.

Відповідно до Рішення Постанова, визнана неконституційною, втратила чинність з дня ухвалення цього Рішення, діяльність усіх органів, створених для проведення референдуму в Автономній Республіці Крим, мала бути припинена.

Ухвалення цього Рішення стало ще одним важливим аргументом для невизнання світовою спільнотою кримського референдуму та анексії Російською Федерацією українського півострова.

Положення Конституції України, за якими Автономна Республіка Крим – невід’ємна складова частина України і в межах повноважень, визначених Конституцією України, вирішує питання, віднесені до її відання (стаття 134), входить до системи адміністративно-територіального устрою України (частини перша, друга статті 133), були засадничими також при ухваленні Судом **Рішення від 16 січня 2003 року № 1-рп/2003** (справа про Конституцію Автономної Республіки Крим). У цьому Рішенні Суд зазначив про закріплення статтею 2 Конституції України – „суверенітет України поширюється на всю її територію“–

територіального верховенства України та наголосив, що «положення пункту 2 статті 7 Конституції Автономної Республіки Крим, за яким „територію Автономної Республіки Крим може бути змінено з урахуванням рішення республіканського (місцевого) референдуму та рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим“, можна реалізувати лише відповідно до Конституції та законів України за рішенням Верховної Ради України».

17

Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2014 року № 3-рп/2014

у справі за конституційним поданням виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим „Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя“

Неповноважність Верховної Ради Автономної Республіки Крим вирішувати питання, пов'язані з територіальним устроєм, конституційним ладом та державним суверенітетом; питання зміни кордонів України

Конституційний Суд України у цьому Рішенні визнав неконституційною Постанову Верховної Ради Автономної Республіки Крим „Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя“ від 11 березня 2014 року № 1727-6/14, якою затверджено Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, спільно прийняту депутатами Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Севастопольської міської ради.

За пунктом 1 Декларації „у разі якщо в результаті прямого волевиявлення народів Криму, яке має відбутися 16 березня 2014 року, буде прийнято рішення про входження Криму, включаючи Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, до складу Росії, Крим після референдуму буде проголошено незалежною та суверенною державою з республіканською формою правління“.

Конституційний Суд України вказав, що :

”

„за статтею 134 Конституції України Автономна Республіка Крим є невід'ємною складовою частиною України і в межах повноважень, визначених Конституцією України, вирішує питання, віднесені до її відання. Встановлений статтями 137, 138 Основного Закону України перелік питань, які належать до відання Автономної Республіки Крим, та питань, з яких вона здійснює нормативне регулювання, унеможлиблює вирішення нею питань, пов'язаних із територіальним устроєм, конституційним ладом та державним суверенітетом“.

”

„право на самовизначення на території Автономної Республіки Крим та в місті Севастополі було реалізовано їх жителями як невід’ємною частиною всього Українського народу під час всенародного голосування на всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року. Враховуючи результати цього референдуму, Верховна Рада України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей – 28 червня 1996 року прийняла Конституцію України, в якій, зокрема, проголосила Україну суверенною і незалежною державою (стаття 1) та закріпила принцип її територіальної цілісності (стаття 2).

Конституція України не передбачає права окремої частини громадян України (в тому числі і національних меншин) на одностороннє самовизначення, в результаті якого відбудеться зміна території України як унітарної держави. Питання зміни кордонів України повинне вирішуватися на всеукраїнському референдумі, призначеному Верховною Радою України відповідно до статті 73, пункту 2 частини першої статті 85 Основного Закону України“.

Крім того, Суд акцентував на безпідставності та неконституційності використання у Декларації поняття „народи Криму“ як узагальненого визначення громадян України, які проживають в Автономній Республіці Крим та в місті Севастополі.

18

Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016

у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу)

Право на свободу та особисту недоторканність; критерії обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод; недопустимість позбавлення недієздатних осіб інших конституційних прав і свобод, крім передбачених Конституцією України, чи обмеження їх у спосіб, що нівелює їхню сутність; обов'язковість судового контролю за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу

Згідно з цим Рішенням неконституційним визнано положення третього речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“, яке передбачало госпіталізацію особи, визнаної у встановленому законом порядку недієздатною, до психіатричного закладу на прохання або за згодою її опікуна за рішенням лікаря-психіатра без судового контролю.

Суд виходив з того, що за Конституцією України:

”

„недієздатні особи не мають права голосу на виборах і референдумах (стаття 70). У зв'язку з цим до зазначених осіб застосовуються обмеження, передбачені у статтях 72, 76, 81, 103 Основного Закону України. На думку Конституційного Суду України, визнання особи недієздатною не може позбавляти її інших конституційних прав і свобод чи обмежувати їх у спосіб, що нівелює їхню сутність“.

Конституційний Суд України наголосив, що:

”

„серед фундаментальних цінностей дієвої конституційної демократії є свобода, наявність якої у особи є однією з передумов її розвитку та соціалізації. Право на свободу є невід’ємним та невідчужуваним конституційним правом людини і передбачає можливість вибору своєї поведінки з метою вільного та всебічного розвитку, самостійно діяти відповідно до власних рішень і задумів, визначати пріоритети, робити все, що не заборонено законом, безперешкодно і на власний розсуд пересуватися по території держави, обирати місце проживання тощо. Право на свободу означає, що особа є вільною у своїй діяльності від зовнішнього втручання, за винятком обмежень, які встановлюються Конституцією та законами України“.

Суд зазначив, що:

”

„правове регулювання госпіталізації недієздатної особи до психіатричного закладу, встановлене у статті 13 Закону, не відповідає вимогам статті 3 Конституції України щодо обов’язку створення належного правового механізму захисту конституційних прав і свобод особи, зокрема і недієздатної, від свавільного обмеження її конституційних прав на свободу та судовий захист“.

Конституційний Суд України захистив права недієздатних осіб від можливого неправомірного обмеження їх конституційного права на свободу та особисту недоторканність. Нині госпіталізація до психіатричного закладу недієздатної особи на прохання або за згодою її опікуна за рішенням лікаря-психіатра можлива лише на підставі рішення суду.

19

Рішення Конституційного Суду України від 8 вересня 2016 року № 6-рп/2016

у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 21 Закону України „Про свободу совісті та релігійні організації“ (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій)

Повідомчий, а не дозвільний порядок проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій

Суд визнав неконституційними положення частини п'ятої статті 21 Закону України „Про свободу совісті та релігійні організації“ від 23 квітня 1991 року № 987-XII зі змінами, якими передбачався дозвільний порядок проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій в інших, ніж визначені у частинах першій – четвертій цієї статті Закону випадках, а саме – щоразу з дозволу відповідної місцевої державної адміністрації, виконавчого органу сільської, селищної, міської ради; клопотання про видачу вказаного дозволу подається не пізніше як за десять днів до призначеного строку проведення богослужіння, обряду, церемонії чи процесії, крім випадків, які не терплять зволікання.

Суд зазначив, що:

”

„право на свободу світогляду та віросповідання може бути реалізоване, зокрема, у формі проведення богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій. У разі якщо такі заходи відбуваються публічно та мають мирний характер, на них мають поширюватися вимоги статті 39 Конституції України, у тому числі щодо завчасного сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про їх проведення“; „закріплена у положеннях частини п'ятої статті 21 Закону вимога отримати попередній дозвіл на проведення окремих мирних релігійних зібрань у публічних місцях суперечить положенням частини першої статті 39 Конституції України, які як норми прямої дії встановлюють необхідність лише завчасно сповістити органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування про проведення мирного зібрання, яке може мати як релігійний, так і нерелігійний характер“.

У Рішенні наголошено, що:

”

„у демократичній, правовій державі не може бути встановлений різний порядок проведення мирних зібрань залежно від їх організаторів та учасників, мети і місця, форми тощо, а саме: в одних випадках вимагається отримати дозвіл, а у інших – завчасно сповістити про намір провести таке зібрання.

Отже, стаття 24 Конституції України у взаємозв'язку з її частиною першою статті 35, частиною першою статті 39 зобов'язує державу створювати єдині правові механізми, що регулюють проведення громадянами, громадськими або релігійними організаціями, іншими суб'єктами права публічних мирних зібрань релігійного та нерелігійного характеру. Такі зібрання мають проводитися після завчасного сповіщення відповідними суб'єктами права органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування“.

20

Рішення Конституційного Суду України від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018

у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про засади державної мовної політики“ від 3 липня 2012 року № 5029-VI зі змінами

Порушення конституційної процедури розгляду і ухвалення закону; право законодавчої ініціативи; особисте голосування народного депутата України

Цим Рішенням Конституційний Суд України визнав Закон України „Про засади державної мовної політики“ неконституційним через порушення процедури його розгляду та ухвалення. Конституційний Суд України дійшов висновку, що:

”

„порушення конституційної процедури розгляду та ухвалення проекту закону № 9073 під час його прийняття в цілому на вечірньому пленарному засіданні Верховної Ради України 3 липня 2012 року мали системний характер та істотно вплинули на остаточний результат прийняття Закону. Викладене є підставою для визнання Закону неконституційним згідно з частиною першою статті 152 Конституції України“.

Уперше в цьому Рішенні Конституційний Суд України визнав закон неконституційним через порушення процедури голосування, а саме – за неособисте голосування народним депутатом у залі парламенту. Як відомо, цей закон Верховна Рада України ухвалила 3 липня 2012 року і він передбачав можливість офіційної двомовності в регіонах, у яких чисельність національних меншин перевищує 10 %.

21

Рішення Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 року № 4-р/2018

у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про всеукраїнський референдум“

Порушення конституційної процедури розгляду і ухвалення закону; особисте голосування народного депутата України; принцип народного суверенітету

Конституційний Суд України визнав неконституційним Закон України „Про всеукраїнський референдум“ від 6 листопада 2012 року № 5475-VI зі змінами. У цьому Рішенні Суд вказав на порушення Верховною Радою України процедури ухвалення цього Закону та на ухвалення парламентом неконституційних за змістом положень. Порушення вимоги особистого голосування народними депутатами України, нерозгляд законопроекту на засіданні профільного комітету, системний і грубий характер цих порушень, – усе це було однією з підстав для визнання закону неконституційним у цілому.

Конституційний Суд України цим Рішенням унеможливив зміну Конституції України в неконституційний спосіб шляхом проведення маніпулятивного національного референдуму, а також запобіг обмеженню конституційних повноважень парламенту щодо внесення змін до Конституції України та повноважень Конституційного Суду України щодо здійснення попереднього конституційного контролю.

22

Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 8-р/2018

у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини другої статті 8, другого речення частини четвертої статті 16 Закону України „Про звернення громадян“ (справа про звернення осіб, визнаних судом недієздатними)

Право на звернення; неконституційність законодавчого регулювання, яке позбавляє недієздатних осіб можливості самостійно подати скаргу до уповноважених органів, їх посадових і службових осіб для захисту своїх прав, свобод і законних інтересів; право людини на повагу до її гідності

Конституційний Суд України визнав неконституційними положення Закону України „Про звернення громадян“ від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР зі змінами, за якими звернення осіб, визнаних судом недієздатними, не розглядалися; передбачалося звернення зі скаргами в інтересах недієздатних осіб лише їх законними представниками.

Суд зазначив, що:

”

„повне, без винятку, обмеження права на звернення, що встановлене частиною другою статті 8 Закону, позбавляє осіб, визнаних судом недієздатними, ефективного юридичного механізму, необхідного для реалізації ними конституційних прав і свобод, захисту та поновлення цих прав і свобод у разі порушення“.

Конституційний Суд наголосив, що визнання фізичної особи судом недієздатною не означає автоматичного позбавлення її здатності мати права та обов’язки у відповідних сферах правовідносин, у тому числі права на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб. Суд підкреслив, що обмеження щодо реалізації конституційного права на звернення не можуть пов’язуватися лише із визнанням особи недієздатною.

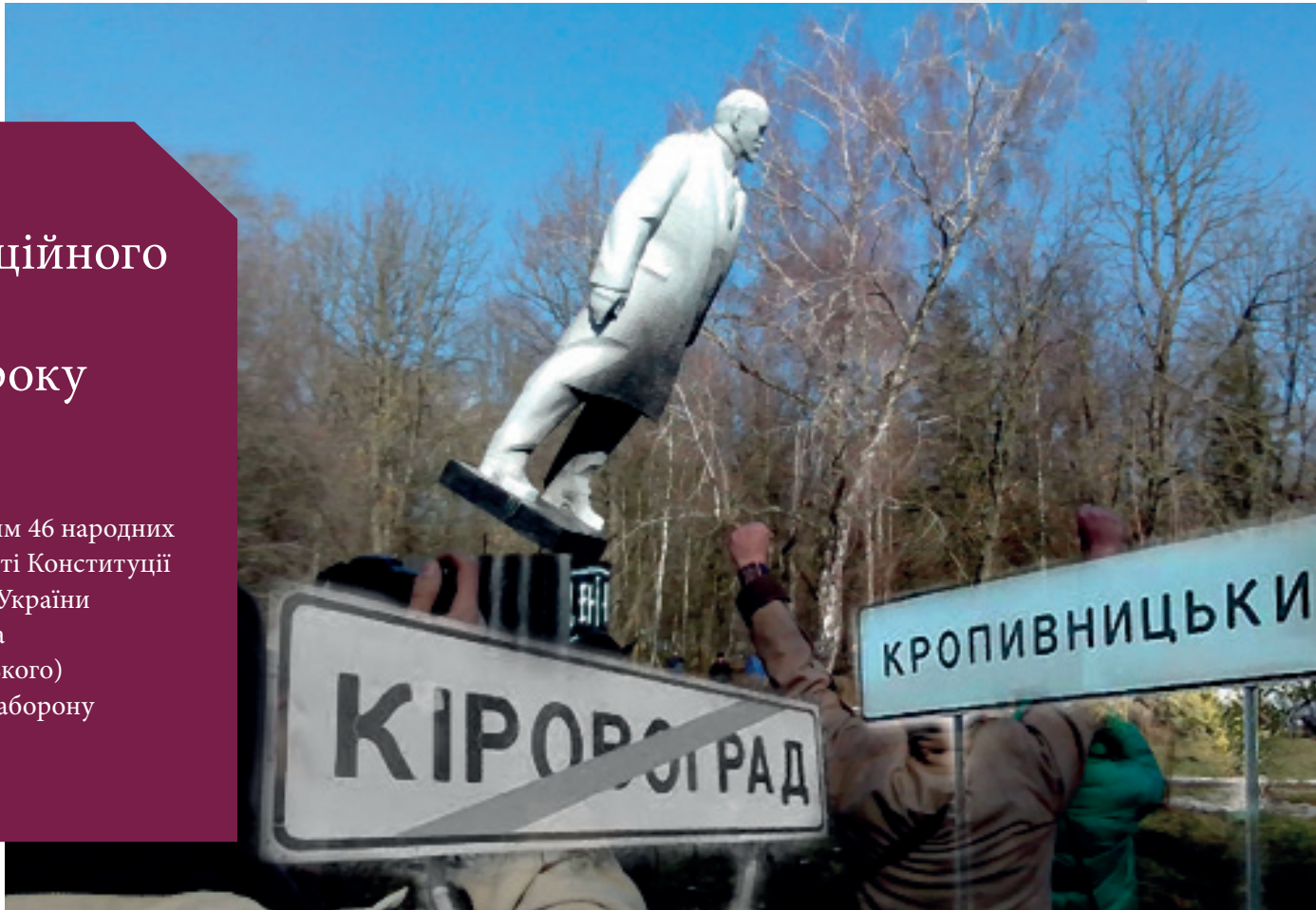
Втрата чинності норм, визнаних цим Рішенням неконституційними, надала можливість недієздатним особам самостійно подавати скарги до уповноважених органів, їх посадових і службових осіб для захисту своїх прав, свобод і законних інтересів.

23 Рішення Конституційного Суду України від 16 липня 2019 року № 9-р/2019

у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки“

Право України обстоювати конституційні принципи, у тому числі й шляхом заборони пропаганди тоталітарних режимів та використання їхньої символіки

Конституційний Суд України визнав конституційним Закон України „Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки“.

В Рішенні зазначається, що:

„за своєю злочинною сутністю комуністичний режим і нацистський режим були однаковими, а методи здійснення ними державної репресивної політики – тотожними. Названі режими категорично заперечували можливість існування української незалежної держави, переслідували її прихильників та перешкоджали українському національному відродженню“.

Конституційний Суд України вказав, що:

„протягом усього періоду свого існування комуністичний режим здійснював тотальний контроль над суспільством, політично вмотивовані переслідування, перш за все тих, хто критикував існуючий режим або не виявляв до нього лояльності. Таких осіб притягали до кримінальної відповідальності за надуманими підставами, примусово утримували в психіатричних лікувальних закладах, позбавляли радянського громадянства та висилали за межі держави, а також забороняли їм займатися певною діяльністю та застосовували до них інші безпідставні обмеження.

Комуністичний режим нещадно експлуатував людину, ставився до неї як до засобу досягнення своїх цілей, запровадив вкрай неефективну економічну систему та знищив значну частину природних ресурсів“.

Суд наголосив, що:

”

„Нацистська окупаційна влада так само вороже ставилася до поновлення української держави...“

Конституційний Суд України зазначив, що засудження комуністичного та нацистського режимів і заборона використання їхньої символіки покликані унеможливити будь-які спекуляції з використанням історичного минулого, пов'язаного з тоталітарними режимами, а також не допустити звеличування цих режимів і виправдання їхніх злочинів.

Це Рішення Конституційного Суду України має важливе значення насамперед для становлення національної самоідентичності українців. Адже відомо, що тривале панування на теренах України тоталітарного комуністичного та окупаційного нацистського режимів призвело до трагічних наслідків – загибелі мільйонів українців під час Голодомору Українського народу в 1932–1933 роках, масових репресій, які здійснювали радянський та нацистський режими.

24

Рішення Конституційного Суду України від 7 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021

у справі за конституційною скаргою громадянина України Дяченка Олександра Миколайовича та інших громадян України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13 пункту 4 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII

Соціальний захист громадян, які отримують державні пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, спричиненого Чорнобильською катастрофою; доктрина правомірних очікувань

Конституційний Суд України визнав неконституційною норму Закону, якою Верховна Рада України уповноважила Кабінет Міністрів України визначати мінімальні розміри пенсії за інвалідністю громадянам України, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Конституційний Суд України вказав, що:

„Виокремлення законодавцем з категорії осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, осіб, які потребують особливого ставлення з боку держави – осіб з інвалідністю з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, а також з числа потерпілих від Чорнобильської катастрофи, – та запровадження саме для цієї категорії осіб державної пенсії й установа на рівні закону її мінімальних розмірів слід розглядати як прояв з боку держави заходів підтримчої дії для цих осіб“.

Конституційний Суд України також зазначив, що:

„соціальні зобов'язання держави перед громадянами, які втратили здоров'я внаслідок того, що держава у свій час зобов'язала їх взяти участь у подоланні наслідків аварії на Чорнобильській АЕС – катастрофи планетарного масштабу, та які зазнали інвалідності внаслідок таких дій, а також перед особами з інвалідністю з числа потерпілих від цієї катастрофи не мають залежати від фінансових можливостей держави та її економічного становища. Тому соціальні гарантії, зокрема й мінімальний рівень соціального захисту для цієї категорії осіб, має встановлювати законодавець. Кабінету Міністрів України як державному органу, уповноваженому розробляти проєкт закону про Державний бюджет України та забезпечувати виконання затвердженого законодавцем відповідного закону, належить визначити умови та порядок призначення встановлених законом мінімальних розмірів державної пенсії для зазначеної категорії осіб“.

Конституційний Суд зобов'язав Верховну Раду України впродовж трьох місяців з дня ухвалення цього Рішення врегулювати законом питання визначення мінімального розміру пенсії за інвалідністю для громадян України, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, й визначити рівень соціального забезпечення цієї категорії осіб, не нижчий ніж той, що існував до 2015 року.

Водночас рішенням Конституційного Суду України встановлено, що якщо народні депутати України не ухвалять відповідного закону, чинною буде норма, яка діяла до 2015 року і яка визначає мінімальні пенсії на рівні: для I групи інвалідності – 10 мінімальних пенсій за віком, II групи – 8 мінімальних пенсій за віком, III групи – 6 мінімальних пенсій за віком, дітям-інвалідам – 3 мінімальні пенсії за віком.

25

Рішення Конституційного Суду України від 14 липня 2021 року № 1-р/2021

у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про забезпечення функціонування української мови як державної“

Забезпечення функціонування української мови як державної

Автори подання зазначали, що окремі норми оспорюваного Закону „фактично означають дискримінацію російськомовних громадян“, обмежують перелік мов корінних народів і національних меншин і визначають „вибіркове використання та вибірковий захист мови одного корінного народу та деяких інших мов національних меншин“ та „фактично встановлюють пріоритет для використання англійської мови та інших офіційних мов Європейського Союзу“.

У Рішенні Конституційний Суд України вказав, зокрема, що:

”

„українська мова є невіддільним атрибутом української державності, що зберігає свою історичну спадкоємність від давньокіївської доби“; „українська мова – доконечна умова (conditio sine qua non) державності України та її соборності“; „будь-які зазіхання на юридичний статус української мови як державної на території України неприпустимі, оскільки порушують конституційний лад держави, загрожують національній безпеці та самому існуванню державності України“.

Конституційний Суд України наголосив, що:

”

„володіти українською мовою як мовою свого громадянства – обов’язок кожного громадянина України. При цьому кожен громадянин України є вільним у виборі мови або мов для приватного спілкування“. „Функціонування української мови як державної та її підтримка державою мають поєднуватися із шанобливим ставленням до мов національних меншин, що історично проживають в межах України, та забезпеченням захисту мовних прав осіб, що належать до таких меншин“.

Конституційний Суд України установив, що оспорюваний Закон не містить приписів, які можуть обмежувати вільний розвиток, використання і захист мов, що мають юридичний статус мов національних меншин (включно з російською), а також тих приписів, що перешкоджали б державі сприяти розвиткові самобутності, зокрема мовної, корінних народів і національних меншин України.

Конституційний Суд України під час розгляду справи виявив наявність двох варіантів офіційного перекладу українською мовою тексту Європейської мовної хартії та практичне застосування кожного з них у той чи той історичний період. Як наголошується в Рішенні Суду, засадничою проблемою є те, що залежно від застосовуваного в назві українського тексту ключового поняття – „регіональні мови або мови меншин“ чи „регіональні або міноритарні мови“ – автоматично змінюються об’єкт і цілі Хартії як міжнародного договору.

Суд вказав, що відповідні органи державної влади, зокрема Міністерство закордонних справ України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, згідно з наданими їм повноваженнями й компетенцією мають установити однозначність у питанні офіційного перекладу Хартії українською мовою, а також учинити інші дії, що їх потребує належне виконання Україною зобов’язань, узятих за Хартією як міжнародним договором.

